

УДК 65.336.532.2

Яна Гринчій

(здобувач каф. «Фінанси і кредит», Державний економіко-технологічний університет транспорту)

РОЛЬ І МІСЦЕ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

В статті розглянуто наукові підходи до визначення категорії «страхова послуга» та її відмінні риси від поняття «страховий продукт». Проведено систематизацію характерних ознак, які притаманні страховому продукту та страховим послугам. Уточнено трактування поняття «страхова послуга», як процесу захисту особистих та майнових інтересів. Розглянуто особливості правових взаємовідносин страховика та страхувальника на страховому ринку країни в процесі реалізації страхової послуги. Систематизовано класифікацію страхових послуг підприємств.

Досліджено теоретичні аспекти функціонування страхових послуг на ринку фінансових послуг, визначено сутність «страхового продукту», з'ясовані основні види страхових послуг та досліджено роль зазначених послуг у забезпеченні зростання клієнтів до діяльності страхових компаній з метою активізації розвитку страхового ринку України.

Розглянуто сучасний стан ринку страхування в Україні. Проведено структурний аналіз страхового ринку в динаміці та за основними видами надання страхових послуг. Виділено низку факторів, що гальмують розвиток ринку страхових послуг в Україні, та запропоновано ідеї пошуку ефективних шляхів його вдосконалення.

Ключові слова: страхування, страховий ризик, фінансова безпека, страховий інтерес, страхова послуга, страховий продукт, страховий ринок, страхові премії, страхові виплати.

Яна Гринчій

(соискатель каф. «Финансы и кредит», Государственный экономико-технологический университет транспорта)

РОЛЬ И МЕСТО СТРАХОВЫХ УСЛУГ В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье рассмотрены научные подходы к определению категории «страховая услуга» и ее отличительные черты от понятия «страховой продукт».

© Гринчій Я., 2016

Проведена систематизація характерних признаков, присущих страховому продукту і страховим услугам. Уточнена трактовка поняття «страхова услуга», як процес захисту личних і имущественних інтересів. Розглянуті особливості правових взаємозв'язків страховика і страхователя на страховому ринку країни в процесі реалізації страхової услуги. Систематизована класифікація страхових услуг підприємств.

Досліджені теоретичні аспекти функціонування страхових услуг на фінансовому ринку, визначена сутність «страхового продукту», вивчені основні види страхових услуг і досліджена роль вказаних услуг в зростанні клієнтів до діяльності страхових компаній з метою активізації розвитку страхового ринку України.

Розглянуто сучасний стан ринку страхування в Україні. Проведено структурний аналіз страхового ринку в динаміці і за основними видами страхових услуг. Виділено ряд факторів, які гальмують розвиток ринку страхових услуг в Україні, і запропоновано ідеї пошуку ефективних шляхів його удосконалення.

Ключові слова: страхування, страховий ризик, фінансова безпека, страховий інтерес, страхова услуга, страховий продукт, страховий ринок, страхові премії, страхові виплати.

Yana Grinchy

(Applicant at the Department «Finance and Credit», State Economy and Technology University of Transport)

THE ROLE AND PLACE OF INSURANCE SERVICES IN THE SYSTEM OF MANAGEMENT OF THE ENTERPRISE

The article reviews scientific approaches to the definition of the insurance service and the insurance product concepts and their distinctive features. It systematically arranges the characteristic features of the insurance product and the insurance service. It examines the peculiarities of the legal relationship between the insurer and the insured within the insurance market while providing the insurance service. The article also provides classification of the insurance services offered to businesses. It identifies the dynamics and the structure of insurance premiums and insurance payments on different types of insurance services.

The theoretical aspects of insurance services in the financial market, the essence of «insurance product», clarified the main types of insurance services and investigate the role of these services in ensuring the growth of customers to the insurance companies in order to enhance development of the insurance market of Ukraine.

It examines the current state of the insurance market in Ukraine. The article provides a structural analysis of the dynamics and the principal services of the insurance market. It accentuates a number of factors that impede the insurance market growth in Ukraine and offers ideas on how to explore effective paths for its improvement.

Keywords: *insurance, insurance risk, financial security, insurable interest, insurance service, insurance products, insurance market, insurance premiums and insurance payments.*

Постановка проблеми. Страховий ринок є важливою складовою фінансової системи країни, його продуктом є специфічна послуга – страховий захист, тобто відшкодування збитків, нанесених власнику внаслідок негативного впливу певних ризиків, зокрема, стихійних лих, аварій, пожеж, техногенних катастроф тощо. Такі події унеможливають нормальне функціонування суб'єктів, вносять розлад, оскільки, крім іншого, характеризуються непередбачуваністю і раптовістю настання. Тому зрозуміло, що кожен власник чи фізична особа зацікавлені в збереженні свого майна, життя, здоров'я та хочуть мати можливість відшкодування нанесених збитків унаслідок прояву того чи іншого ризику. Така потреба у захисті інтересів становить базис виникнення страхових відносин різних суб'єктів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження в цій сфері ведуться і зарубіжними і вітчизняними вченими, вагомим є внесок таких авторів, як А. Гезау, Дж. Садлер, С.С. Осадець, В.Д. Базилевич, Т.В. Яворська, Т.А. Говорушко, О.Д. Вовчак, В.М. Фурман та інші. Між тим, у багатьох джерелах разом із поняттям «страхова послуга» застосовується термін «страховий продукт», водночас, немає єдиного розмежування цих понять, що сприяло б розвитку теорії страхування. Крім того, у зв'язку зі змінами, що відбуваються в економічному секторі України, виникає необхідність подальшого дослідження теоретичних засад страхування, що і пояснює актуальність обраної теми.

Мета статті. Метою статті є дослідження сутності та місця страхової послуги, як специфічного товару страхового ринку, її особливостей її реалізації, що забезпечить основу для визначення факторів формування страхового ринку і методів його організації в Україні.

Виклад основного матеріалу. Здійснення господарської діяльності пов'язане з багатьма ризиками – втрата майна в результаті пожежі, аварій, стихійних лих, подій техногенного характеру, втрати працездатності і здоров'я працівниками, підприємницьких ризиків. В таких умовах страхування є невід'ємною складовою ведення бізнесу, яке дозволяє заздалегідь подбати про фінансовий стан при виникненні непередбачених подій. Тому надання страхових послуг розглядається як важливий інструмент захисту майнових інтересів фізичних та юридичних осіб, шляхом зниження ймовірних збитків, а у разі їх настання – максимально можливого відшкодування.

Т.В. Яворська вважає, що страхові послуги характеризують кінцевий результат економічної діяльності страхової компанії із задоволення потреб клієнтів, пов'язаних із збереженням і захистом їх майнових та особистих інтересів [2]. На думку С.С. Осадця, страховий продукт є комплексом цивільно-правових відносин із захисту майнових інтересів юридичних і фізичних осіб при настанні певних подій (що характеризуються як страхові випадки), визначених договором страхування або чинним законодавством [3].

Страхова послуга, як вважає Т.А. Говорушко, є продуктом цілеспрямованої діяльності будь-якої страхової компанії. Послуга пропонується на страховому ринку на умовах еквівалентного обміну та з комерційною метою (зادля отримання прибутку) [4]. Між тим, потрібно зазначити, що страхова послуга, у відповідності з чинним законодавством, належить до переліку фінансових послуг. При цьому, фінан-

сова послуга характеризується як операції з фінансовими активами, які здійснюються в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок самих третіх осіб. У випадках (передбачених законодавством) страхові послуги реалізуються за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів з метою отримання прибутку та (або) збереження вартості фінансових активів [5].

Можна погодитись з О.О. Гаманковою, яка підходить до дослідження страхової послуги як специфічної фінансової послуги, котра має вигляд продажу юридично оформлених зобов'язань зі страхового захисту, що надають на ринку страхові компанії (страховики) страхувальникам [1].

Як зазначає В.В. Тринчук, дефініції «страховий продукт» і «страхова послуга» близькі між собою, але в той же час мають відмінності: найбільш загальним поняттям є «страховий продукт» як результат людської діяльності, спрямований на здійснення економічного захисту від наслідків різних випадкових та імовірних несприятливих природних і суспільних явищ. На відміну від страхового продукту, страхова послуга, зазначає автор, завжди є процесом, в ході якого відбувається взаємодія між її виробником та споживачем і їй притаманні унікальні характеристики [6].

Характерні ознаки страхового продукту наведено на рис. 1.

Рис. 1. Характерні ознаки страхового продукту

(складено за джерелом [4])

Можна погодитись з автором Н.М. Нікуліною, яка стверджує, що страхова послуга – різновид страхового продукту і виражається в конкретних діях страхової організації, направлених на задоволення конкретних потреб клієнта в страховому захисті, наповненому грошовим змістом [7], а страховий продукт – результат діяльності страхової організації, який виражений в розробці конкретного виду страхування і представлений набором документів.

Сутність ринку страхових послуг виявляється в тому, що він призначений для укладання договорів між продавцем і покупцем страхового продукту, який пов'язаний із захистом майнового інтересу клієнта від збитку, внаслідок настання страхового випадку. Надання страхової послуги є основною метою діяльності страхових компаній: при реалізації страхових послуг, укладанні страхових договорів, продаються страхові поліси, отже, запропоновані страховиком страхові продукти характеризуються попитом і зацікавленістю на певний вид послуги у страхувальника (рис. 2).

Рис. 2. Структура відносин між продавцем і покупцем у страхуванні [2, 4]

Надання страхової послуги як системи захисту інтересів фізичних осіб, юридичних осіб і держави є необхідним елементом сучасного суспільства і характеризується різними ознаками, такими як предмет договору страхування, спосіб і тривалість споживання, спеціалізація страхової компанії, рівень інноваційності, формування попиту, умови надання страхових послуг.

Загальноприйнятим вважають розподіл страхових послуг за трьома групами:

- перша група – страхові послуги в майновому страхуванні, ціллю яких є відшкодування збитку, нанесеного власності страхувальника при настанні страхового випадку;
- друга група – страхові послуги в особистому страхуванні, що передбачають виплату обумовленої суми у разі випадку пов'язаного з ризиками особистого походження (життям, здоров'ям, працездатністю та пенсійним забезпеченням) і який спіткав страхувальника або застраховану особу;

- третя група – страхові послуги у страхуванні відповідальності, забезпечують відшкодування збитку третім особам, за завдану страхувальником шкоду їх життю, здоров'ю або майну.

Діяльність юридичних осіб пов'язана з великою кількістю різних ризиків, які виникають при підприємницькій діяльності та пов'язані з виготовленням та реалізацією продукції, товарів, наданні послуг, товарно-грошовими та фінансово-кредитними операціями. Функціонування підприємств вимагає страхового захисту від несприятливих, часто непередбачуваних обставин, що можуть вплинути на досягнення цілей підприємств, отримання необхідних для розвитку фінансових результатів. При цьому страхові компанії юридичним особам для мінімізації впливу ризиків надають послуги, які зазначені на рис. 3.

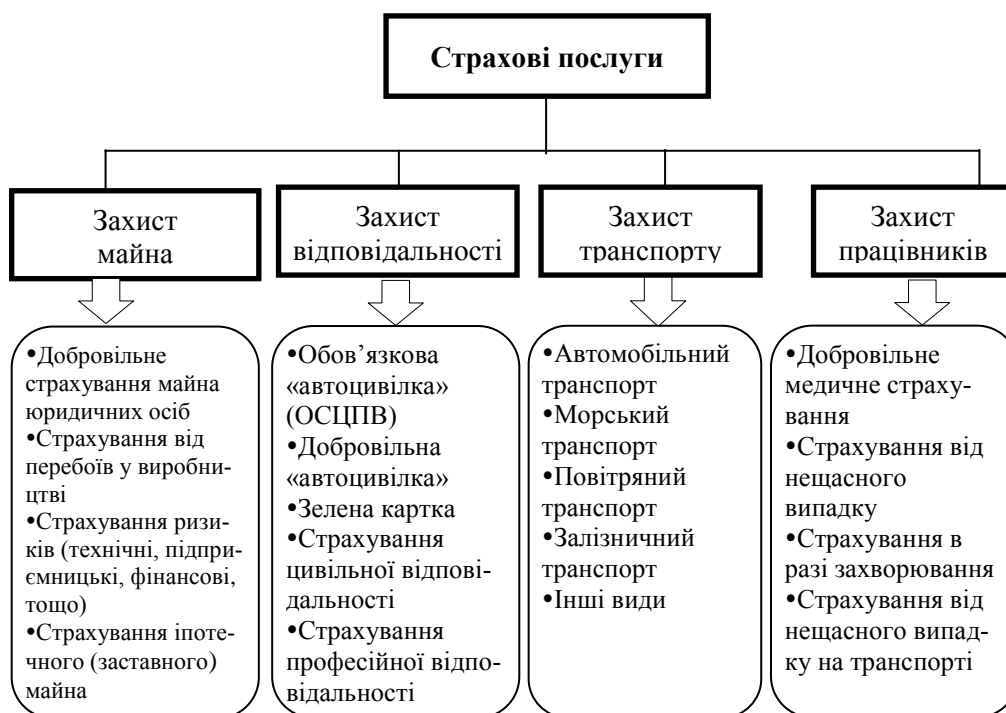

Рис. 3. Страхові послуги для підприємств

Джерело: складено та доповнено автором за джерелом [10]

За даними джерела [8] кількість страховиків в Україні (на 30.06.2016) становила 343 од., з яких 45 страхових компаній зі страхування життя (Life) та 298 страхових компаній, які здійснювали ризикові види страхування (non-Life). За I півріччя 2016 р. порівняно з аналогічним періодом 2015 р. кількість страхових компаній зменшилась на 31 од., при цьому обсяг реалізованого страхового продукту зріс на 2861,5 млн грн, а більша частина вага 62,9% надійшла від юридичних осіб [9].

Страхові премії та страхові виплати є основними показниками, що характеризують стан ринку страхових послуг. У табл. 1 наведено динаміку розмірів страхових премій та страхових виплат за основними видами страхування (для порівняння використана інформація на I півріччя 2015 та 2016 років).

ІНШІ СФЕРИ ЕКОНОМІКИ

Таблиця 1. Динаміка та структура страхових премій і виплат за основними видами страхування на I півріччя 2015-2016 рр.

Види страхування	Страхові премії				Страхові виплати (відшкодування)			
	I пів-річчя 2015 р.	I пів-річчя 2016 р.	Темпи приросту I пів.2016/ II пів.2015		I пів-річчя 2015 р.	I пів-річчя 2016 р.	Темпи приросту I пів.2016/ II пів.2015	
	Млн грн		Млн грн	%	Млн грн		Млн грн	%
Автострахування (КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена картка»)	3459,3	4142,6	+683,3	19,8	1491,3	1721,0	+229,7	15,4
Страхування життя	939,9	1312,8	+372,9	39,7	282,4	198,0	-84,4	-29,9
Страхування майна	1141,2	1275,1	+133,9	11,7	145,0	61,7	-83,3	-57,4
Медичне страхування (безперервне страхування здоров'я)	962,0	1120,2	+158,2	16,4	591,8	642,2	+50,4	8,5
Страхування фінансових ризиків	975,2	877,1	-98,1	-10,1	186,0	416,2	+230,2	123,8
Страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ	679,6	800,5	+120,9	17,8	30,7	37,7	+7,0	22,8
Страхування вантажів та багажу	801,3	694,7	-106,6	-13,3	36,0	90,2	+54,2	150,6
Страхування кредитів	154,5	361,6	+207,1	134,0	45,1	376,3	+331,2	743,4
Страхування медичних витрат	200,4	303,1	+102,7	51,2	74,6	96,4	+21,8	29,2
Інші види страхування	599,7	777,8	+178,1	29,7	102,5	132,1	+29,6	28,9
Всього	10831,2	12982,0	2150,8	19,9	2985,4	3771,8	786,4	26,3

Джерело: складено автором за даними [8]

Приріст чистих страхових премій у I півріччі 2016 року (+19,9%) відбувся за рахунок суттєвого збільшення надходжень платежів з автотранспортного страхування (+19,8%), страхування життя (+39,7%), страхування кредитів (+134,0%). Водночас, спад чистих страхових премій спостерігався зі страхування вантажів та багажу (-3,3%) та страхування фінансових ризиків (-10,1%) [8]. Розподіл страхових премій за основними видами страхування за I півріччя 2016 року подано на рис. 4.

Зростання обсягів страхових виплат у 2016 році відбулося за всіма основними системоутворюючими видами страхування, водночас, виплати у страхуванні життя та страхуванні майна зменшилися. Так, збільшилися страхові виплати за договорами кредитів на 331,2 млн грн, страхування фінансових ризиків – 230,2 млн грн та автотранспортного страхування – 229,7 млн грн.

За видами страхування по даним на 30.06.2016 р. найбільша питома вага належить таким видам, як автотранспортне страхування – 4142,6 млн грн або 31,9% (порівняно з аналогічним періодом 2015 року відбулося збільшення на 683,3 млн грн); страхування життя – 1312,8 млн грн; страхування майна – 1275,1 млн грн або 9,8% та медичне страхування (безперервне страхування здоров'я) – 1120,2 млн грн (або 8,6%).

Рис. 4. Структура страхових премій за видами страхових послуг станом на 30.06.2016 (млн грн)

Джерело: побудовано автором за даними [8]

Зміни в структурі страхових премій (на 30.06.2016 р.) порівняно з аналогічним періодом 2015 року відбулися на користь таких видів страхування, як: страхування життя з 8,7% до 10,1% та страхування кредитів з 1,4% до 2,8%. При цьому відбулося зменшення зі страхування фінансових ризиків з 9,0% до 6,8% і страхування вантажів та багажу з 7,4% до 5,4%.

Структуру страхових виплат (відрахувань) за видами страхування за I півріччя 2016 року зображено на рис. 5.

Найбільша питома вага у структурі страхових виплат (за даними на 30.06.2016 року) припадає на автотранспортне страхування, зокрема, КАСКО, ОСЦПВ, та «Зелена картка» разом становлять 1721,0 млн грн, або 45,6%. Частка медичного страхування становить 642,2 млн грн, або 17%, та страхування фінансових ризиків – 416,2 млн грн (11,0%). Зміни структури страхових виплат у I півріччі 2016 року відбулися на користь страхування кредитів з 1,5% до 10,0%, страхування фінансових ризиків з 6,2% до 11,0% за рахунок зменшення частки страхування життя з 9,5% до 5,2%, страхування майна з 4,9% до 1,6% та медичного страхування з 19,8% до 17,0%.

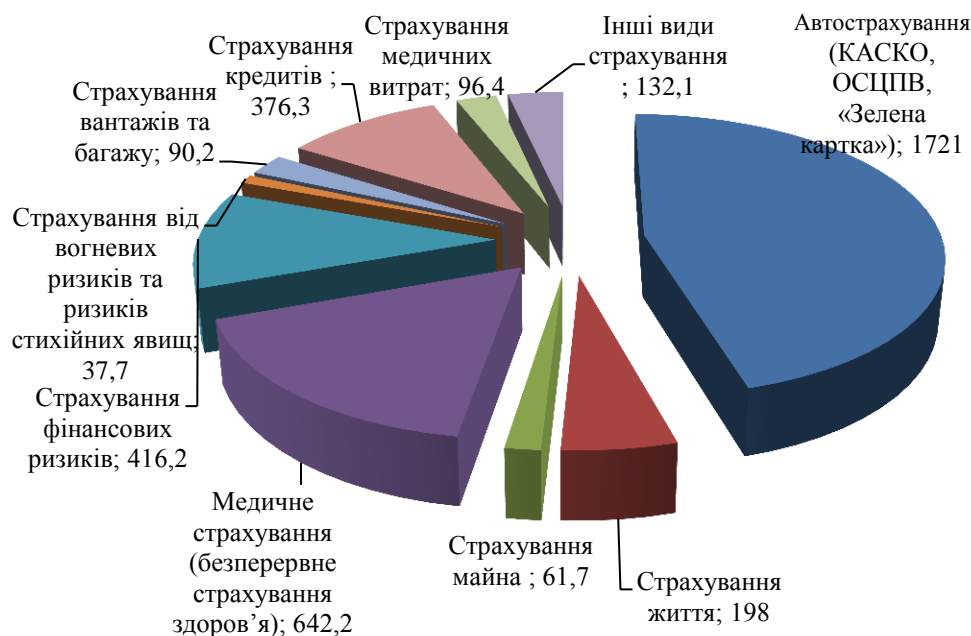

Рис. 5. Структура страхових виплат за видами страхових послуг станом на 30.06.2016 (млн грн)

Джерело: побудовано автором за даними [8]

Структура страхових послуг на ринку України за перше півріччя 2016 року в порівнянні з аналогічним періодом 2015 року характеризується зростанням кількості укладених договорів страхування. Тому потрібно приділяти все більше уваги страхуванню як інструменту управління ризиками, так як спостерігається обмежена кількість страхових продуктів та низькій рівень надання страхових послуг на ринку, знизилась якість виконання зобов'язань страховика перед страхувальником та рівень довіри страхувальників до страховика, а при виборі страхової компанії не враховується спеціалізація діяльності та не застосовується індивідуальний підхід до кожного страхувальника.

Висновок. Потреба в страховому захисті підприємств в Україні посилюється в зв'язку з перебудовою економіки та загостренням фінансової кризи, що пов'язані із зростанням ризиків, ступінь впливу яких характеризується можливістю передбачити політичну й економічну ситуацію, розраховувати фінансову окупність реалізованих проектів, оперативно адаптуватися до змін ринкового середовища та приймати виважені управлінські рішення. Розвиток страхових послуг, зростання кількості договорів страхування зі страховими компаніями та якості страхового захисту є найбільш доцільним шляхом захисту майнових інтересів підприємств від фінансових втрат, гарантування їх економічної безпеки, що ґрунтується на основі стимулювання попиту на страхові послуги та підвищенні страхової обізнаності страхувальників, збільшенні результативності придбання страхового продукту та підвищення надійності господарювання на ринку страхових послуг.

Між тим, різноплановість страхових продуктів зумовлює дослідження особливостей їх реалізації в різних сферах економіки, зокрема, і на транспорті, що становить підґрунтя для подальших наукових досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гаманкова О.О. Ринок страхових послуг України: сутність, тенденції та шляхи розвитку: автореф. дис. д-ра економ. Наук: 08.00.08/ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана». – К., 2010. – 38 с.
2. Яворська Т.В. Страхові послуги: навч. посібник/ Т.В. Яворська. – К.:Знання, 2008. – 350 с.
3. *Страховання*: підручник /Керівник авт. кол. і наук. ред. С.С. Осадець. – 3 те вид., без змін. – К.: КНЕУ, 2006, – 528 с.
4. *Говорушко Т.А.* Страхові послуги / Т.А. Говорушко. Підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 376 с.
5. *Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг/* Верховна Рада України; Закон від 06.02.2003р. №485-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/>
6. *Тринчук В.В.* Формування та розвиток маркетингу страхових компаній: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец.08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» / Тринчук В.В. – К., 2005. – 23 с.
7. *Никулина Н.Н.* Страховий маркетинг / Никулина Н.Н., Сухоедова Л.Ф., Эриашвили Н.Д. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2009. – 503 с.
8. *Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг.* Офіційний сайт / [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://nfp.gov.ua/>
9. *Статистика* страхового ринку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forinsurer.com/stat>
10. *Про страхування* Закон України № 86/96-ВР від 07.03.96 зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

REFERENCES

1. Gamankova O.O. Rynok strakhvykh poslug Ukrainy: sutnist, tendentsii ta shliakhy rozvytku. Dokt. Diss [Insurance industry Ukraine: essence, tendencies and ways of development: Vadym Hetman Kyiv National Economic University named after]. Kyiv, 2010. 38 p.
2. Javorska T.V. Strakhovi poslugy [Insurance services]. Znannja, Kyiv., 2008. 350 p.
3. Osadets S.S. Strakhuvannja [Insurance]. Kyiv, KNEU Publ., 2006. 528 p.
4. Govorushko T.A. Strakhovi poslugy [Insurance services]. Kyiv, Tsentri uchbovoi literatury Publ., 2011. 376 p.
5. Pro finansovi poslugy ta derzhavne reguliuvannja ryнкiv finansovykh poslug: zakon Ukrainy [On Financial Services and State Regulation of Financial Services. Parliament of Ukraine], 2003. Available at: <http://www.rada.gov.ua/>
6. Trynchuk V.V. Formuvannja ta rozvytok marketyngu strakhovykh kompaniy. Avtoreferat, Diss [Formation and development of marketing insurance companies]. Kyiv. 2005. 23.
7. Nikulina N.N., Sukhoedova L.F., Eriashvili N.D. Strakhovoy marketing [Insurance Marketing]. Moscow, YUNITI-DANA Publ, 2009. 503 p.
8. Natsionalna komisija, shcho zdiysniuє derzhavne reguliuvannja u sferi ryнкiv finansovykh poslug [National commission for the state regulation of financial services markets]. Available at: <http://nfp.gov.ua/>
9. Statystyka strahovogo ryнку Ukrainy [Statistic insurance market in Ukraine]. Available at: <http://forinsurer.com/stat>
10. Pro strakhuvannja: zakon Ukrainy [Ukraine on Insurance], 1996. Available at: <http://zakon.rada.gov.ua/>